

УДК 336.719.2

РУСІНА Ю.О., МАЙСТРЕНКО О.Л.

Київський національний університет технології та дизайну

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

Мета. Аналіз проблемних аспектів та недоліків у системі організаційно-правового захисту банківської таємниці в Україні.

Методика. Розглянуто матеріали щодо інституту банківської таємниці, як обов'язкового атрибуту правової системи будь-якої економічно розвинутої країни.

Результати. Проведено аналіз норм чинного законодавства України щодо банківської таємниці та її захисту. Наведено деякі розбіжності та протиріччя, що існують у правовому інституті банківської таємниці. Розглянуто стан та основні тенденції розвитку сучасної системи організаційно-правового захисту банківської таємниці в Україні, а також запропоновано деякі напрямки вдосконалення правових норм у цій сфері.

Наукова новизна. У статті запропоновані пропозиції щодо вдосконалення системи організаційно-правового захисту банківської таємниці в Україні.

Практична значимість. Забезпечення високого рівня захисту банківської таємниці за рахунок вдосконалення чинного законодавства.

Ключові слова: банківська таємниця, інформація, що становить банківську таємницю, правовий інститут банківської таємниці, розкриття банківської таємниці.

Вступ. Завжди існує інформація, яку люди з тих чи інших причин намагаються зберегти у таємниці (політичні, особисті, професійні, комерційні й інші таємниці). На сучасному етапі вводяться поняття про адвокатську таємницю, банківську таємницю, таємницю вкладу та безліч інших видів таємниць. Закон, вживаючи термін «таємниця», не завжди розкриває його зміст. У широкому розумінні, таємниця – це сфера об'єктивної реальності, що прихована від нашого сприйняття або розуміння. З одного боку, це все те, що на даний момент усвідомлено людським інтелектом, з іншого – це щось вже відоме, але з певною метою приховане від інших людей.

Одним із видів таємниць, які охороняються законом, є банківська таємниця, правова природа якої остаточно в науковій літературі не досліджена. Вивчення літературних джерел засвідчує, що комплексного дослідження проблем правового регулювання банківської таємниці наука в даний час не має.

Постановка завдання. Завданням статті є визначення основних прогалин та протиріччя, які існують в правовому інституті банківської таємниці.

В Україні питання ефективного захисту банківської таємниці є першочерговим до вирішення, адже аналіз чинного законодавства, що регулює питання банківської таємниці, дозволяє виявити цілу низку проблем та прогалин, які повинні бути враховані в майбутньому при розробці та прийнятті нових чи зміні вже існуючих нормативно-правових актів щодо банківської таємниці.

Проблемам правового регулювання банківської таємниці значну увагу приділяли у своїх працях такі науковці, як В. І. Жуков, О. А. Костюченко, В. О. Голубев, Д. О. Гетманцев, А. І. Марущак, Р. А. Калюжний, Є. А. Макаренко, Д. М. Прокоф'єва, Г. О. Світлична, Л. М. Стрельбицька та ін.

Результати дослідження. На сьогодні правовий режим банківської таємниці детально регламентується у Цивільному кодексі України і Законі України «Про банки і банківську діяльність», який є основним нормативно-правовим актом, що визначає правовий режим банківської таємниці в Україні [1].

Правовий інститут банківської таємниці умовно можна представити трьома взаємопов'язаними складовими: 1) загальна частина; 2) режим таємниці; 3) санкції.

Стосовно **першої складової** слід зазначити, що у чинному законодавстві України ще й досі немає єдиного підходу до поняття, правової природи і змісту банківської таємниці, її співвідношення з іншими видами таємниць (комерційною, службовою, професійною, таємницею особистого життя тощо).

Відповідно до ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність», банківська таємниця – *«інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту»* [1].

На думку науковців, наведене в Законі визначення банківської таємниці має досить суттєвий недолік. Так, надане у Законі визначення захищає інтереси виключно клієнтів банку, тобто фізичних чи юридичних осіб, які користуються послугами банку. Виходячи з цього, захист інформації осіб, які в минулому були клієнтами банку, але перестали ними бути в порядку, встановленому законодавством та/чи укладеним з банком договором не передбачається (наприклад, після припинення дії кредитного договору тощо) [2].

Крім того, до кола інформації, яка охоплена режимом банківської таємниці, не включені відомості про особу, яка намагалася стати клієнтом банку, однак не стала ним через певні обставини.

Не внесла ясності і норма ст. 1076 Цивільного кодексу України, згідно з якою *«банк гарантує таємницю банківського рахунка, операцій за рахунком і відомостей про клієнта»* [3]. Дана норма має загальний характер, адже не наводить переліку відомостей про клієнта, які можуть становити банківську таємницю.

Якщо клієнт – це фізична особа, то банківською таємницею є його паспортні дані, відомості про внесення третіми особами грошей на рахунок власника, дані про наявність або відсутність ощадних книжок і сертифікатів, номер рахунку тощо, а також будь-які відомості, які стали відомі банку в процесі обслуговування клієнта (наприклад відомості про сімейний стан чи про здоров'я клієнта тощо). Якщо це юридична особа, то таємницю становлять усі відомості, що зберігаються в юридичній справі клієнта, у тому числі довідки і свідоцтва з державних органів про реєстрацію і постановку на облік, засновницькі документи, інформація, що міститься в документах, які дають право займатися підприємницькою діяльністю (ліцензії тощо), в різних формах

бухгалтерської звітності і в інших документах, відомості про кредитну історію клієнта, про зміст і умови кредитного договору і договору про забезпечення виконання зобов'язань тощо [4].

Безумовно, таємниця вкладів, рахунків та операцій по них та персональні дані клієнтів є елементом таємниці особистого життя та належать до персональної інформації про особу, розповсюдження якої без згоди її власника заборонено законодавством. Але поняття «відомості про клієнта» є необмеженим та потребує, на нашу думку, законодавчого уточнення.

Виходячи з цього, необхідно закріпити в Законі України «Про банки і банківську діяльність» чіткий перелік відомостей, що становлять банківську таємницю. Замінити наведене визначення банківської таємниці у законі наступним: банківською таємницею визнається будь-яка інформація про клієнтів та кореспондентів, отримана банком в процесі їх обслуговування, а також інформація про осіб, які хотіли стати клієнтами, проте за певних причин не стали ними.

З приводу **другої складової** інституту банківської таємниці можна зазначити наступне.

Режим таємниці – це правовий механізм її захисту, який ґрунтується на законодавчих підставах обмеження доступу до інформації, що становить таємницю, чіткої регламентації процесу обігу цієї інформації.

Однією з найбільших проблем даної складової є порядок розкриття банківської таємниці, який встановлено ст. 62 Закону України, у практичній діяльності банківських установ [1].

Відповідно до вказаної норми інформація щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить банківську таємницю, розкривається банками в таких випадках: на письмовий запит або з письмового дозволу власника такої інформації; на письмову вимогу суду або за рішенням суду; органам прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Антимонопольного комітету України – на їх письмову вимогу стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний проміжок часу; органам Державної податкової служби України на їх письмову вимогу з питань оподаткування або валютного контролю стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний проміжок часу; центральному органу виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу на його запит щодо фінансових операцій, пов'язаних з фінансовими операціями, що стали об'єктом фінансового моніторингу (аналізу) згідно із законодавством щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а також учасників зазначених операцій; органам державної виконавчої служби на їх письмову вимогу з питань виконання рішень судів стосовно стану рахунків конкретної юридичної особи або фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності [4].

Крім того, довідки по рахунках (вкладах) у разі смерті їх власників надаються банком особам, зазначеним власником рахунку (вкладу) в заповідальному

розпорядженні банку, державним нотаріальним конторам або приватним нотаріусам, іноземним консульським установам у справах спадщини за рахунками (вкладами) померлих власників рахунків (вкладів).

Зазначені вимоги банки повинні виконувати разом з вимогами ст. 64 Закону щодо ідентифікації: клієнтів, що відкривають рахунки в банку; клієнтів, які здійснюють операції, що підлягають фінансовому моніторингу; клієнтів, що здійснюють операції з готівкою без відкриття рахунка на суму, що дорівнює або перевищує 150 тис. грн, або на суму, еквівалентну зазначеній сумі в іноземній валюті; осіб, уповноважених діяти від імені зазначених клієнтів [1].

Слід зазначити, що право отримувати банківську таємницю, окрім прямо зазначених у Законі України «Про банки і банківську діяльність» суб'єктів, мають також Державна контрольно-ревізійна служба, Рахункова палата України та спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю на їх письмову вимогу, оформлену належним чином.

Стосовно **третьої складової** правового інституту банківської таємниці зазначимо наступне.

Основними видами відповідальності за розголошення банківської таємниці є кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та цивільна.

Застосування одного з видів відповідальності (наприклад, дисциплінарної) не виключає можливості застосування й інших її видів.

Кримінальна відповідальність може наставати за дії передбачені статтями 231 («Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю») і 232 («Розголошення комерційної таємниці») Кримінального кодексу України [5].

Відповідно до ст. 231 КК України умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей (комерційне шпигунство), а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності, караються штрафом від 200 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до 5 років, або позбавленням волі на строк до 3 років.

Стаття 232 КК України також передбачає кримінальну відповідальність службовців банку за умисне розголошення комерційної таємниці, без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, карається штрафом від 200 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років, або виправними роботами на строк до 2 років, або позбавленням волі на той самий строк. Заходи кримінального покарання до осіб які вчинили зазначені злочини, застосовуються від імені держави судом з попереднім провадженням слідства по цих справах [6].

У ст. 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено, що незаконне розголошення або використання інформації, що становить банківську таємницю, особою, якій ця інформація стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, – тягне за собою накладення штрафу від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Цивільна відповідальність працівників банків може наставати на підставі статей 203, 440 Цивільного кодексу України і полягає у відшкодуванні завданої клієнту матеріальної і моральної шкоди за розголошення банківської таємниці. Зацікавлені особи повинні звернутися з позовом до районного суду про відшкодування шкоди. Дисциплінарну відповідальність несуть службовці банку, якщо вони порушують умови контракту щодо збереження банківської таємниці, відповідно до зобов'язання про охорону банківських таємниць. У таких випадках керівництво банку може звільнити працівника. Покарання за розголошення банківської таємниці не повинно суперечити чинному законодавству, а заходи впливу мають ґрунтуватися на визначених законом підставах [6].

Висновки. Виходячи з вище сказаного, можна зробити наступні висновки:

1. Банківська таємниця є самостійним видом інформації з обмеженим доступом та має свій специфічний режим захисту.
2. В Україні створена власна система захисту банківської таємниці, стан і тенденції розвитку якої є цілком позитивними та відповідають світовим стандартам.
3. Законодавче забезпечення регулювання обігу банківської таємниці в сучасних умовах потребує постійного дослідження та вдосконалення.
4. Дуже актуальним є розроблення та прийняття окремого спеціального закону України щодо банківської таємниці, в якому були б усунені проаналізовані проблемні аспекти та недоліки чинного законодавства.

Список використаної літератури

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 року № 2121-III.
2. А.С. Вакал «Правовий режим регулювання інституту банківської таємниці в Україні та напрями його вдосконалення», 2011. – 2-4 с. УДК 347.775:336.719.2
3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради, 2003. – № 40–44. – 356 с.
4. С. Л. Ємельянов «Проблемні аспекти організаційно-правового захисту банківської таємниці в Україні» – ПРАВО І БЕЗПЕКА, 2011. – 195-198 с. УДК 681.3:34
5. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : за станом на 13 січ. 2011 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>.
6. Костюченко О.А. Банківське право України Підручник. - 3-тє вид. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 90 с.

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ БАНКОВСКОЙ ТАЙНЫ В УКРАИНЕ

РУСИНА Ю.А., МАЙСТРЕНКО А.Л.

Киевский национальный университет технологии и дизайна

Цель. Анализ проблемных аспектов и недостатков в системе организационно-правовой защиты банковской тайны в Украине.

Методика. Рассмотрены материалы, в отношении института банковской тайны, как обязательного атрибута правовой системы любой экономически развитой страны.

Результаты. Проведен анализ норм действующего законодательства Украины относительно банковской тайны и ее защиты. Приведены различия и противоречия, существующие в правовом институте банковской тайны. Рассмотрены состояние и основные тенденции развития современной системы организационно-правовой защиты банковской тайны в Украине, а также предложены некоторые направления совершенствования правовых норм в этой сфере.

Научная новизна. В статье наведены предложения по совершенствованию системы организационно-правовой защиты банковской тайны в Украине.

Практическая значимость. Обеспечение высокого уровня защиты банковской тайны за счет совершенствования действующего законодательства.

Ключевые слова: *банковская тайна, информация, составляющая банковскую тайну, правовой институт банковской тайны, раскрытия банковской тайны.*

PROBLEMATIC ASPECTS OF ORGANIZATIONAL AND LEGAL PROTECTION OF BANK SECRECY IN UKRAINE

RUSINA Y., MAISTRENKO O.

Kyiv National University of Technologies and Design

Purpose. The analysis of problem areas and weaknesses in the organizational and legal protection of banking secrecy in Ukraine.

Methodology. Considered material in relation to the institute of banking secrecy as a mandatory attribute legal system of any developed countries.

Findings. An analysis of the current legislation of Ukraine on banking secrecy and to protect it. Are some differences and contradictions that exist in the legal institute of banking secrecy. The state and the main trends of the modern system of organizational and legal protection of banking secrecy in Ukraine, and suggests some areas for improvement of law in this area.

Originality. The article proposed suggestions for improvement of the organizational and legal protection of banking secrecy in Ukraine.

Practical value. Ensuring a high level of banking secrecy by improving the existing legislation.

Keywords: *banking secrecy, the information constituting bank secrecy law institute of banking secrecy, disclosure of bank secrecy.*